

Suohkanij átsádallama sámediggeválga tjadádimes 2021

Viddno vattedum Suohkan- ja guovllodepartementas

JULEVSÁMEGIELLA (lulesamisk)

Rappárta le dárogielas járggáluvvan.

Oslo Economics

Oslo Economics tjielggi ja guoradallá sebrudakfágallasj ássjetjuolmajt ja vaddá rádiht vidnudagájda, oajválattjajda ja organisasjávnnájda. Mijá analijsa máhtti liehket vuodon oajválattjaj mierredimijda, vuodon diehtjuohkemij riektáj prosessajn, jali vuodon organisasjávnnájda gá sihti vájkkudahttet ietjasa rámmaævtojt. Miján le dádjadus ássjetjuolmajda ma badjáni gá marked ja politihkka æjvvalibá.

Oslo Economics le sebrudakfágallasj rádevaddebirás gánná li máhtalgis konsulenta gudi li almulasj háldadimen barggam ja duon dán átsádim- ja analijssabirrasin. Mij fállap máhtudagáv gá miján li æládussuorgge átsádallama, fáhkamáhtudagá ja værmádagá aktisasj barggo guojmij.

Sámediggeválgga

Lága milta Sámedikke ja ietjá sáme riektádili jarráj galggá sámeálmuk Vuonan máhttet ávddánahttet ietjasa gielav, kultuvrav ja ietjasa sebrudakiellemav. Dát merkaj sámijn galggá liehket ietjasa iesjrádallasj álmukválljidum orgádna – rijkavijddásasj sámedigge sámijda mij le sámijs válljidum.

Sámediggeválgga tjadáuvvá fert nælját jage sæmme báttá gá stuorradiggeválgga. Sámediggeválgan galggi 39 ájrrasa válljiduvvat jienastusláhku jáleđum sámijs Vuonan. Sámedigge le bajemus válggaoajvallasj ja dikken le badjasasj ávdásvásstádus ássjij gárvedimijda ja tjadáibmáj. Dán barggaj oadtju systemteknihkallasj dárjav Válg-gadirektoráhtas, madin suohkana dájmedi válgav.

Suohkanij átsádallama sámediggeválga tjadádimes 2021/OE-rapport 2022-26

© Oslo Economics, biehtsemáno 22. juni 2022

Guládalle:

Marit Svensgaard / Partner

msv@osloeconomics.no, Tel. 982 63 985

Gávå/tjuorggama: Åse M. P. Pulk/Sámediggi

Sisadno

Tjoahkkáj gæsos ja báhtusa	4
1. Átsádime vuodo, ulme ja diehtjuohkemvudo	6
1.1 Duogásj ja ulme	6
1.2 Diehtovuodo	6
2. Sámediggeválga tjadádibme	7
2.1 Sámediggeválga organiserim	7
2.2 Sámedikke dahkamusá	7
2.3 Válggadirektoráhta dahkamusá	9
2.4 Suohkanij dahkamusá	9
3. Suohkanij átsádallama sámediggeválga 2021 tjadádimes	13
3.1 Gárvedime gávdda	13
3.2 Árabutjenastime gávdda	14
3.3 Válggabiejvve (biejve)	15
3.4 Jiednaláhkâma gávdda	15
3.5 Suohkanij átsádallama gâ li adnám EVAv	16
4. Suohkanij árvustallama dievnastimfáladagás ja dahkamusjuohkemis	17
4.1 Suohkanij árvustallama áhpadusás	17
4.2 Suohkanij árvustallama diehtjuohkembargos	18
4.3 Suohkanij árvustallam addnijdárjas	18
4.4 Suohkanij árvustallam dahkamusjuohkemis	18
5. Oajvvadusá buoredimijda 2025 sámediggeválggaj	20
5.1 Árvustallamij duogásj	20
5.2 Oajvvadusá buoredimijda gárvedime gávdan	20
5.3 Oajvvadusá buoredimijda árabutjenastime gávdan	20
5.4 Oajvvadusá buoredimijda válggabiejven (biejvij)	21
5.5 Oajvvadusá buoredimijda jiednaláhkâma gávdan	21
5.6 Oajvvadusá buoredimijda EVAn	21
5.7 Oajvvadusá buoredimijda dievnastusfálaldagán	21
5.8 Oajvvadusá buoredimijda dahkamusjuohkemin	21
5.9 Árvustallamij tjoahkkáj giessem	22

Tjoahkkáj gæsos ja konklusjavná

Sámediggeválgga tjadáduvvá fert nælját jage, ja le ájnas vaj sámijn le iesjrádálasj álmukválljidum orgádna – rijkavijddásasj sámedigge gánná sáme li válljidum sámijs. Sámedikken le bajemus ávdásvásstádus vágav tjadádit, madin Válggadirektoráhtta vaddá systiebmadárjav tjanádum válggaháldadimsystiebmej EVA. Dasi lassen le Suohkan- ja guovllodepartementa ávdásvásstádus juolldit budsječhttarudájt Sámediggáj.

Oslo Economics le átsádam suohkanij átsádallamijt sámediggeválgga tjadádimes jagen 2021. Vidno le joarkka diededimijs ma báhtin suohkanij válggatjadádime átsádjn stuorradigge- ja sámediggeválgga 2021 gáktuj. Duodden stuoráp máhttuj gáktu suohkana li átsádallam válggatjadádimev ja dievnastusájt majt li oadtjum Sámedikke ja Válggadirektoráhtas, le ulmme átsádimijn læhkám identifiserit gáktu suohkanij mielas vasstediddje oajválattja bierriji vuorodit bargov boahhte sámediggeválggaj vaj sjaddá duolla, vágas, rabás ja luohtedahte tjadádibme sámediggeválgas. Átsádibme le tjadáduvvam ádájakmános vuorastjismánnuj 2022.

Vuodo diedojda átsádimen li ságájdahhtema Sámedikkijn, Válggadirektoráhtajn ja 20 suohkanijn. Tjuoldos suohkanij dagáduváj vaj oadtju nav almna gávuv suohkanij átsádallamijgá máhttelis, valla dæddo suohkanij átsádallamijda vissa stuorrudagájn jienastusláhkuj tjáledum sámijs.

Átsádime gávnusa vuosedi moatten suohkanin lidjin hástalusá tjadádit sámedikkeválgav 2021. Sjattaj unugissan gá jienastimlista manjunin, gá jienastuslagon lidjin vige, ja gá suohkana ettjin oattjo lagáp diedojdt ja bagádusájt. Moatte suohkana átsádallin dahkamusá sámediggeválgga hárráj ællim nav buore gáktu vuordedahte vaj lij sjaddat duolla, vágas, rabás ja luohtedahte tjadádibme sámediggeválgas.

Gárvedime gávdan, dánna defineridum gávddan desik árabutjienastibme álggá, galggi suohkana gárvedit válggatjadádimev; válggabargge galggi áhpaduvvat, válgganævo rávvividuvvat ja jienastimhuodnaha árabutjienastibmáj ásaduvvat. Sámediggeválgga 2021 tjadádimen le suohkanijn vádnunam áhpadibme gárvedime gávdan, ja sij li áhtsálam diedojt. Állagattjat li diedo vádnunam manjunimij hárráj gá prienttijn jienastimlistajt ja vigij hárráj sámedikke jienastuslagon.

Árabutjienastime gávdda álgij bárggemano 10. bieje, valla muhtem vihke Skáhtteetáhta vuogádagán dagáj nav vaj jienastusláhko ij lim álles ávddál bárggemano 18. bieje. Dan báttá vájkkudin vige jienastuslagon dilijt gánná muhtem jienastiddje oadtjun boasto diedojt ietjasa jienastuslago hárráj. Dá manjunime jienastimlistajt hárráj dahkin nav vaj jienastiddje álgon vierttijn adnet dábálasj jienastimlistajt. Dábálasj jienastimlistajt baktu ij la máhttelis vaddet persávnnaájienajt. Duodden li dábálasj jienastimlistajn sámediggeválgajn hámev ma suohkanij mielas vaddi bienep profosjonála gávuv. Moattes suohkanij javllin sijn lidjin jienastiddje gejj mielas lij árvo ja kvalitehtta sámediggeválgas vuolep gá stuorradiggeválgan. Jienastimlistajt manjunibme ja vige jienastuslágájn lidjin ájnas siva dasi, valla aj gáktu jienastibme lij organiseriduvvam. Sámediggeválgan biejaduvvi jienastimlista jienastimlistakonvuluhttaj, mij aktan válggakártajn biejaduvvá álgusjkonvuluhttaj sujsta guhti jienastimev duosstu ávddál gá jienastibme le tjadáduvvam. Mij vijdábut dáhpáduvvá duv jienastimijn le gatjálvis galles sámijs li jienastuslagon suohkanin gánná jienasta, ja suohkanin gánná jienastiddje árru. Suohkana Vuonan li

sámediggeválgan juogedum gálmá kategorijajda: suohkana gánná li biennep gá 30 sáme jienastuslággon (minus 30-suohkana), suohkana gánná li 30 jali ienebu sáme jienastuslággon (pluss 30-suohkana) ja jiednaláhkâm suohkana. Gávnnuji vuogádagá gáktu jiena galggi rájaduvvat suohkanij gaskav sihki árabutjienastime gávdan ja válggadikken. Vuogádagán le huomana rasjesvuohka ulmuttij vigij gáktuj, ja moatte suohkanij mielas le dát buktám viehka állo lasseborgov 2021 válgan.

Válggabiejve lidjin hástalusá binnebu gá árabutjienastime gávdan. Moatte suohkanij mielas lij liehket álkkebun jus lij máhttelis adnet elektrávnálasj jienastuslágov aj jienaj gáktuj ma vatteduovi válggadikken.

Jienaj lágádijn, gen ávdásvásstádus le jiednaláhkâm suohkana, lej suohkanij diededibme guoskadahtedum átsádallamijda válggaháldadim vuogádagaj EVA. Madin muhtema li dudálettja EVAjn li vas ietjá suohkana dan dádjadusán jut gávnnuji muhtem dájma majt máhtta adnuj válldet EVAn vaj válggatjadádibme sjaddá álkkep suohkanijda.

Moatte suohkanijn li aj dan dádjadusán jut gávnnuji buorep vuoge gáktu dahkamusájt organiserit sámediggeválgan. Vaj binnedit vádáv boasto sáddimij suohkanij gaskan, ja siesstet jiednaláhkâm suohkanij viehka bargos, máhtta Sámedigge ávdásvásstedit divna jienaj láhkâmav.

Sámediggeválgan le unnin ietjá organiserim stuorradiggeválgas dajna gá Sámedikken le sihki bajemus ávdásvásstádus, degu Stuorradikken, ja duodden ávdásvásstádus vaddet válggafálgasj dárjav suohkanijda. Stuorradiggeválgan le Válggadirektoráhtta mij vaddá válggafálgasj dárjav suohkanijda, ja moatte suohkanij mielas dakkár organiserim luluj liehket buorep sámediggeválggaj aj. Dá suohkana vuodusti ietjasa vuojnov dajna gá Válggadirektoráhtta le organisasjávnná mij dássju válgajn barggá, siján li ienep ressursa gá Sámedikken, ja bargos baktu suohkan- ja fylkadiggeválgaj li siján ienep átsádallama viehkeidit suohkanijit.

Ij la dán tjielggidusá mandáhtta læhkâm vaddet iesjradálasj árvustallamij sámediggeválgga ressursaadnemis ja organiserimis. Gá lip guoradallam suohkanij diededimijit, de galla jáhkedahte sjaddá hástalusán ásadit duolla, váges, rabás ja luohedahte tjadádimev sámediggeválgas jagen 2025, jus sæmme dahkamusjuohkema ja ressursa degu uddni biejaduvvi sámediggeválgga tjadádibmáaj. 20 000 jienastiddij le sámediggeválgga viehka unne gá jienastiddij lágov ájádallá, valla viehka stuorre gá guoskadalle doajmmaoassálasstijt ájádallá. Vuonan li 356 suohkana duojna dájna dahkamusájn sámediggeválgga aktivuodan, ja divna dárbahe diedoijt ja bagádusáv, ja sávadus guládallat addnijdárjajn dárbo milta. Jus galggi gábtjtájt dajt dárboijt dárbahevá organisasjávnná mij le stuoráp gá dat mij lij Sámedikken gá tjadádin sámediggeválgav 2021.

1. Átsádime duogásj, ulme ja diehtovuodo

1.1 Duogásj ja ulme

Viddno Suohkan- ja guovllodepartementas (ávdep KMD) vattedum Oslo Economics tjavtjan 2021, *Merustallam Válggadirektoráhta dievnastusájs váлга 2021 tjadádime aktijvuodan ja Válggatjadádime-guoradallamijn 2021*. Dát le guoradallam mij dagáduvvá juohkka váлга mañjela.

Válggatjadádime guoradallama berustibme guosská suohkanij gárvedibmáj ja tjadádibmáj válgas. Oajvvedæddo I stuorradiggeváлга tjadádibmáj, valla guoradallamin li aj gatjálvisá ma guoski sámediggeváлга tjadádibmáj. Guoradallam vuoset li læhkám sierra hásstalusá 2021 sámediggeváлга tjadádimijn, valla merustallam jalik válggatjadádime guoradallam ij vatte nuoges buorre diedoijt árvustalátjit mij dájma buoragijt ja mij ittij nav buoragijt dájma sámediggeváлга tjadádimen.

Oslo Economics oattjoj dan diehti duodde vidnov átsádit suohkanij átsádallamijt 2021 sámediggeváлга tjadádimes. Ulme átsádimijn lij oadtjot inep máhtov suohkanij átsádallamijs válggatjadádimes, ja gávnadit gáktu suohkana ájádalli gáktu vásstediddje oajválattja bierriji bargov vuorodit boahhte sámediggeválggaj vaj sjaddá buorre, váges, rabás ja luohdahte tjadádibme sámediggeválgas.

1.2 Diehtovuodo

Átsádime vuodogáldo li ságájdahhtema válggavásstediddij guovtenlâgen suohkanin. Ságájdahhtema lidjin Teamsa baktu guovvamánon 2022.

Suohkanij tjuolldem lij vaj oadtju alma gáváv suohkanij átsádallamijs, valla oajvvedæddo lij átsádallamajda suohkanijs gánná lidjin vissa állo jienastiddje sámij. Mij rájajma gatjálvisáv ságájdahhtema birra divna jiednalâhkâm suohkanijda, ja juohkka válggabijras rájajma duodden gatjálvisáv, binnemusát avta pluss 30-suohkanij ja avta minus 30-suohkanij. Válggabijran gánná ællim minus 30-suohkana rájaduváj gatjálvis guovte pluss 30-suohkanijda. Tjuolldusa biejaduvvin aktan ja laseduvvin nav vaj gábtájma lågev suohkana gánná lidjin inemus jienastiddje. Gáktu vuoseduvvá tabellan 1-1 ságájdahhtijma guhtta gietjav jiednalâhkâm suohkana, gálmma minus 30 suohkana ja 11 pluss 30-suohkana. Mijá mielas vaddá dát tjuoldos buorre vuodov gáktu suohkan árvustallá gáktu

suohkan-Vuodna átsádallá sámediggeváлга tjadádimen 2021.

Átsádimij vuodon lidjin duodden ságájdahhtema ja gatjálvisguoradallama tjadáduvvam merustallama hárráj Válggadirektoráhta dievnastusájs 2021 válgan, ja duodden Oslo suohkana merustallama rapportas sámediggeválgas.¹

Tabælla 1-1: Ságájdahhtedum suohkana

Suohkan	Válggabijra	Suohkanhábbe
Beralváhki	Nuortaguovllu	Minus 30-suohkan
Haugesund	Oarjje-Vuodna	Minus 30-suohkan
Værøy	Viestarmerra	Minus 30-suohkan
Bærum	Oarjje-Vuodna	Pluss 30-suohkan
Hábmer	Viestarmerra	Pluss 30-suohkan
Hammerfest	Davveguovllu	Pluss 30-suohkan
Guovdag.	Ávjovári	Pluss 30-suohkan
Gaivuona	Gáisi	Pluss 30-suohkan
Málatvuomi	Gáisi	Pluss 30-suohkan
Porsángu	Ávjovári	Pluss 30-suohkan
Rana	Áarjel	Pluss 30-suohkan
Skiervvá	Davveguovllu	Pluss 30-suohkan
Várjjat	Nuortaguovllu	Pluss 30-suohkan
Roandem	Oarjjelij	Pluss 30-suohkan
Alta	Davveguovllu	Jiednalâhkâmsuohkan
Áhkanjárga	Viestarmerra	Jiednalâhkâmsuohkan
Oslo	Oarjje-Vuodna	Jiednalâhkâmsuohkan
Steinkjer	Oarjjelij	Jiednalâhkâmsuohkan
Deatnu	Nuortaguovllu	Jiednalâhkâmsuohkan
Romsa	Gáisi	Jiednalâhkâmsuohkan

¹ Diehtogáldo ja metodalasj ásadus válggamerustallamis le lagábut tjirllgidum ieme rappáran, *Evaluering av*

Valgdirektoratets tjenester ved valget 2021 (Oslo Economics, 2022).

2. Sámediggeválgga tjadádibme

Sámediggelága ja ietjá sáme riektádiliij milta galggá sáme álmuk Vuonan máhttet ávdedit ietjas gielav, kultuvrav ja sebrudakiellemav. Dát merkaj sámijn galggá liehket ietjas iesjradálasj álmukválljidum orgadna- rijkavijddásasj sámedigge välljidum sámijs ja sámij gaskan. Válgga Sámediggáj le fert nælját jage sæmmi báttá gá stuorradiggeválgga. Dán kapihtalin gæhttjap lagábut organiserimav ja vidno-juohkemav sámediggeválgga tjadádimen.

2.1 Sámediggeválgga organiserim

Sámediggeválgan galggi 39 ájrrasa välljiduvvat sámijs ma li tjáledum jienastusláhkuj. Sámediggeválgan 2021 lidjin 20 545 jienastiddje ja 13 834 lágádum jienastimlista.² Dássta sjaddi 68,6 prosentá válggaoassásstem jienastusláhkuj tjáledum sámijs. Maŋŋela 2017 válgga le jienastusláhkuj tjáledum sámijs lassánam viehka állo. 2017 válgan lidjin 16 958 jienastiddje ja 70,3 prosentá gudi válggaj oassásstin.

Sámediggeválgga ieret ietjas stuorradiggeválgas gá ájrrasa Sámediggáj välljiduvvi gietjav válggabijras. Ájrrasij láhko duot dát bijras mierreduvvá man álos sámijs li jienastusláhkuj tjáledum bijra suohkaniijn. Da gietjav válggabijra le gávádum Gávvasin 2-1.

Gávvas 2-1: Válggabijra

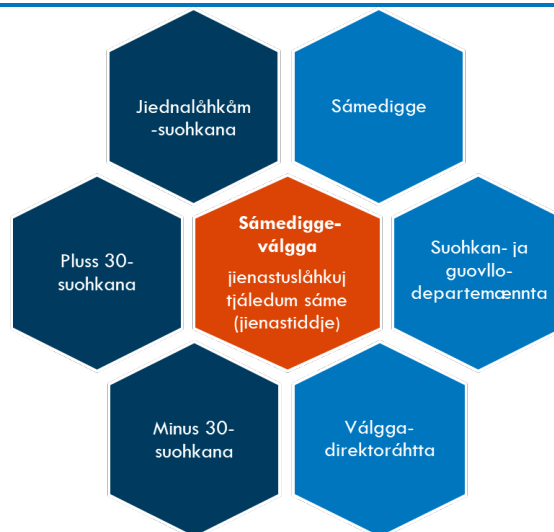
Tjuorgas: Oslo Economics

² <https://sametinget.no/politikk/valg/sametingets-valgmanntall/sametingets-valgmanntall-1989-2021/>

2.1.1 Dájmaddije sámediggeválgan

Viehka moadda háldadusá dájmaddijis li siegen sámediggeválgga tjadádimen, gávádum Gávvasin 2-2. Gávvasin oalges bielen vuojnuji da gálmhá nasjonála dájmaddije; Sámedigge, Suohkan- ja guovllodepartemænnta (KDD) ja Válggadirektoráhtta. Sámedikken le bajemus ávdásvásstádus válggatjadádimen, madin Válggadirektoráhtta galggá Sámedikkev viehkedite tjadádimiijn. KDDan le vásstádus juolloduvvam budsæhttarudájs Sámediggáj, njuolgadusájs válgga tjadádimen, ja vaj kompensasiávná ordnik jienastusláhkmstivrajda sjaddá njuolgadusájs milta. Gávvasa gárobielen vuojnep suohkaniijt. Suohkaniijn le ávdásvásstádus Sámediggeválgga tjadádimen, valla siján li duo dá dahkamusá, gatjálvis dassta man álos li jienastusláhkuj tjáleduvvam. Dánna vijdábut tjielggiduvvá dájmaddijij dahkamusá dárkkelappot.

Gávvas 2-2: Guoskadalle dájmaddije

Tjuorgas: Oslo Economics

2.2 Sámedikke dahkamusá

Sámedigge le bajemus válggaoajválasj gá sámediggeválgga tjadáduvvá. Siján le ávdásvásstádus vaj gárvedime ja tjadádimen doajmme Sámediggelága milta ja ietjá sáme riektádiliij, ja Sámediggeválgga láchkanjuolgadusájs milta. Sámedikke ávdásvásstádus le tjadádit muhtem praktihkalasj dahkamusájt, duodden suohkaniijt gárvedite válgav tjadádititjat duolla ja váges vuogij milta. Jagen 2021 juolloduváj 3,5 milliávnna krávná Sámediggáj lassegállon sámediggeválgga 2021 tjadádibmáj.³

³ Suohkan ja ádásmáhttemdepartemænnta, Prop. 1 S (2020-2021).

Sámedikke ietjas duogen le dievnastusfálaldagá oasev hábbmit nav gáktu buorren vuojni. Dievnastusfálaldahka sámediggeválgan 2021 ávddánboahá lagábut kapihttalín 4.

Praktihkalasj dahkamusájt Sámedigge galga dahkat li tjielggidum Sámediggeválgan ja ietjá sáme riektádili baktu, ja láchkatjállagin Sámediggeválgga hárráj. Badjásattjat gulluji dahkamusájda (ij álles):

- Lisstaoajvadásájt giehtadallat
- Giehtadallat áhtsámusájt sámedipolihkalasj organisasjávnaš
- Jienastuslágójt gárvedit
- Válgganævojt prientit ja rájadit
- Tjähkanimgirjev mierredit
- Válggabáhtusájt vuostaj válldet ja fábmodit válljidum ájrrasájt

Ávdásvástádus sirdeduvvá Sámedikke válgganammadussaj. Sámedikke válgganammadussaj le vattedum dahkamusájt állidit ma li njuolgadusáj milta sámelágan ja Sámediggeválgga láchkanjuolgadusáj milta. Sámedikke háldadus doajmmá nammadusá sekretariáhttan.

2.2.1 Lisstaoajvadásájt giehtadallat

Sámedikke válgganammadus galggá almodit ávttimusájt lisstaoajvadásájt rájatjit. Lisstaoajvadás le gárggaluvvam gávvá kandidáhtajs ma li válljidahte belludagá jali juohkusa ávdás. Dát le vuodon jienastimlistajda. Duodden le Sámedikke válgganammadusán ávdásvástádus giehtadallat lisstaoajvadásájt ja dáhkkitit oajvadásájt válggalistajda ja máhtsádit válggalistajt. Ájggemierre rájatjit lisstaoajvadásájt sámediggeválggaj 2021 lij snjuktamáno 31. bieje. Lisstaoajvadásá biejaduvvi dárkastussaj mañenagi gá báhti. Ájggemierre dáhkkitit lisstaoajvadásájt sámediggeválggaj 2021 lij biehtsemáno 1. bieje 2021. Ájggemierre mañjela le Sámedikke dahkamus guordallat listajt, korrek-tuvrav láhkát ja járggálit listajt dajda gielajda masi lista ælla tjáledum gá rájaduvvin. Lisstaoajvadásá járggáluvvi nuorttasámegeillaj bijrajn Nuorta (Lulle), Ávjovári, Davve (Nuortta), Gáisi ja Oarjje-Vuodna, julevsámegeillaj Viestarmera válggabijran ja oarjelisábmaš Oarjelisáme válggabijran.

2.2.2 Giehtadallat áhtsámusájt sámedipolihkalasj organisasjávnaš

Organisasjávna (juogos, belludahka jali muodugasj aktidus) mij dáevdá ævojt Sámediggeválgga láchkanjuolgadusáj, máhtá Sámedikke áhtsáit tjáleduvvat vissa namáj. Sámedikke háldadus giehtadallá dajt áhtsámusájt.

2.2.3 Jienastuslágov gárvedit

Divnajda gæna le jienastimriektá suohkan- ja fylkadiggeválgan, ja le tjáledum Sámedikke jienastusláhku, le riektá sámediggeválgan jienastit. Mij guosská Sámedikke jienastusláhku tjáledit, dav viertti iesj dahkat. Jus ij la ávdutjis tjáledum de viertti dav dahkat válgajagen ávddál biehtsemáno 30. bieje. Tjáledibmáj gájbbeduvvá jienastimriektá suohkan- ja fylkadiggeválggaj, ja aj duodastus mij vuoset ietjas sábmén, ja juogu sujna le:

- sámegeilla sijddagiellan jali
- sujna li jali læhkám æjgáda, áhko ja ádjá jali máttaráhko ja -ádjá gæni lij sámegeilla sijddagiellan jali
- le mánná ulmutjis guhti le jali guhti le læhkám tjáledum Sámedikke jienastusláhku.

Sámedikke jienastusláhko le ájnas moatte aktijvuodan. Vuostatjin mierret jienastuslágó láchko juohkka válggabijran galla ájrrasa juohkka válggabijras válljiduvvi Sámedigge. Merustibme ájrasjuohkemis dáhpáduvva biehtsemáno 30. bieje dan jage goassa mañemus lij suohkanstivrra- ja fylkadiggeválgga. Nubben le, jienastuslágov le ájnas doajmma suohkanij dájmadimen válgga hárráj. Jienastuslágov adni gá mierkkiji guhti le jienastam.

Válggajagen, mañjela jienastuslágó ájggemierre biehtsemáno 30. bieje, rádjá Sámedigge diedoht jienastuslágó tjáledime birra Skáhtteetáhttaj divut-máksém poasstan. Skáhtteetáhtta dahká rievddadimij jienastuslágov, ja rádjá dav vijdábut livnetkontávrráj Hammerfestan mij registreri dav ádásmahtedum jienastuslágov álmukregisstarij. Gá livnetkontávrrá le gærggam dajna, de máhtá Sámedigge viedtjat jienastuslágov ja sisano kvalitehtav tjárggit.

2.2.4 Prientim ja válgganævoj juohkem

Sámedikken le ávdásvástádus prientit ja rájadit válgganævojt. Dási gulluji jienastimlista, válggáktá, ja álgusjkonvoluhta. Mij gullu ietjá válgganævojdá duola dagu profilerimnævo, ælla da sadjihin sámediggeválggaj sæmme láchkáj gá stuorradiggeválggaj.

Suohkana li oadtjum jienastimlistajt gá árabut-jienastime gávda álggá. Praktihkalattjat doajmmá dan láchkáj jut suohkana rávviji jienastimlistajt Sámedikke næhttabieles, ávddál gá Sámedigge iesj rávvi nævojt prientimbyráas.

Sámedikken le ávdásvástádus válggáktáj prientimis ja rájadimis. Válggáktá galggi rájaduvvat jienastiddijda ávddál árabutjienastibme álggá. 2021 válgan lij dato bárggemáno 10. bieje.⁴

⁴ Dato le agev bárggemáno 10. bieje jus dat ij la ájllek.

2.2.5 Tjähkanimgirjev mierredit

Tjähkanimgirje aneduvvá válga protokollermij. Tjähkanimgirje aneduvvi sihki suohkanstivrra-, fylkadigge-, sturradigge- ja sámediggeválgan. Sámedigge iesj mierret tjähkanamgirjev sámediggeválggaj. Suohkana ma válggadikkev adni, galggi tjähkanimgirjiij tjället. Duodden galggi jiednaláhkám-válggastivra jiednaláhkámsuohkanijn duodastit jiednaláhkámav ja válggabáhtusijt. Suohkanij rálla ja dahkamusá li dárkkelappot tjelggidum kapihttaln 2.4.

2.2.6 Vuosstájvállidet válggabáhtusijt ja gárvedit fábmodusájt válljidum ájrrasijda

Sámedigge oadtju válgabáhtusijt jiednaláhkám-válggastivrajs, aktan guoskavasj duodastusájt. Dát la lagábut tjelggidum suohkanij perspektivajn kapihttaln 2.4.3. Dan milta galggá Sámedikke válgganammadus gárvedit fábmodusájt divna válljiduvvam ájrrasijda ja sadjásattjada. Fábmodusá vuolláj tjáleduvvi válgganammadusá ájrrasij ja rájaduvvi Sámediggáj. Sámedikke válgganammadus diedet válggabáhtusijt jiednaláhkám-válggastivraida, ja válljiduvvam ájrrasijda ja sadjásattjada, ja sæmme báttá aj diedet máhttelisvuodav áhtsát friddja válgas. Láhpallattjat biejaduvvi fábmodusá Samedikke ávdđáj dáhkkidibmáj.

2.3 Válggadirektoráhta dahkamusá

Gá tjadádi sturradiggeválgan ja suohkanstivrra- ja fylkadiggeválgan, de la Válggadirektoráhtan sihki operatijva ávdásvásstádus vaddet fáhkadárjav ja systemteknihkalasj ávdásvásstádus. Gá sámediggeválgan tjadádi, de la Sámedikken ávdásvásstádus fáhkadárjas. Válggadirektoráhtan la danen dássju formála ávdásvásstádus ávdđánahttet ja dájmadit válggaháldadimsystemav EVA. Danna le aj ávdásvásstádus vaddet suohkanijda máhttelisvuodav anátijt vuogádagáv rievtes láhkáj.

Válggadirektoráhta ij fála fáhkadárjav suohkanijda sámediggeválga aktijvuodan, valla Sámedigge máhtá guládallat Válggadirektoráhtajn jus le juoga masi viehkev dárbahti, ja aj válggafágalasj ássijjn.

2.3.1 EVA hárráj

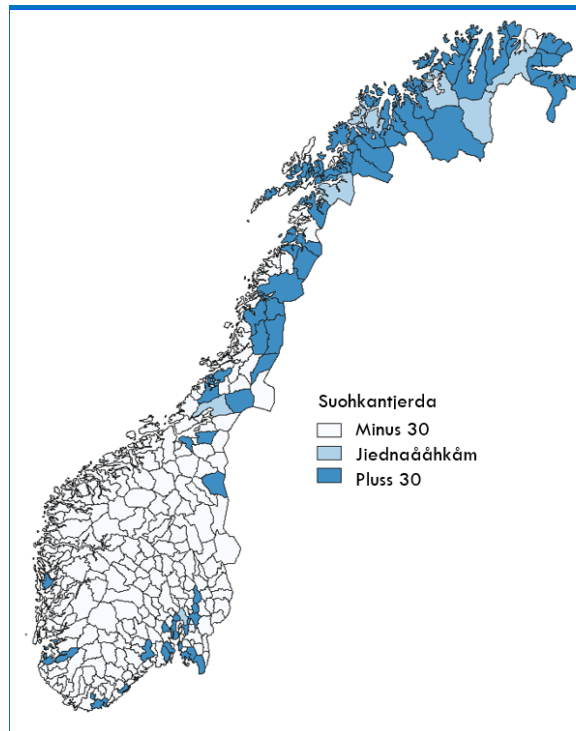
Válggaháldadimsystemav EVA le muhtem IT-systemav mij doarjju suohkanij válggatjadádimen, juogu dal le suohkanstivrra- ja fylkadiggeválgga, sturradiggeválgga jali sámediggeválgga. Dagáduvvá binnep konfigurásjavná EVA gáktuj sámediggeválgan. Dát sisadná ienemusát hiebadit EVAav sámediggeválga milta, danna aj hiebadit EVAav válggabijraida ma aneduvvi ja makkir dahkamusá duon dán suohkanin le.

Ællim heva rievddadime EVA gáktuj ávdála sámediggeválga 2021, jus buohtastahtá 2017-válgajn, valla muhtem funksjonalitehtta gádoduváj mij ávdebut vattij válggabarggijda máhttelisvuodav vuojnet jus jienastiddjen sturradiggeválggaj lij aj máhttelisvuoda jienastit sámediggeválgan. Válggadirektoráhta oattjoj 2021-válgan vuostasj bále Sámedikke jienastuslágov dat ádá álmuklágos Skátteetáhtan. Skátteetáhtta adná diedojt tjáledime hárráj Sámedikke jienastusláhkuj sjávodisvuoda diehton, ja dan diehti ij sidá Válggadirektoráhtav adnet funksjonalitehtav. Váiku dal § 8 Sámedikke láhkatjállagin javllá jienastusláhko galggá biejaduvvat almulasj darkastussaj.

2.4 Suohkanij dahkamusá

Suohkanij le ávdásvásstádus sámediggeválga praktihkalasj tjadádimes. Suohkanijn li gænnánik sierra dahkamusá válggatjadádimen gatjálvis man galles li sámis suohkana jienastuslágov. Suohkana dahkamusá sámediggeválgan mierreduvvi dassta jus la klassifiseridum minus 30-suohkan, pluss 30-suohkanin jali jiednaláhkámsuohkanin.

Gávos 2-3: Suohkana rállaj milta sámediggeválgan

Tjuorgas: Oslo Economics

Minus 30-suohkana li suohkana gánná li binnep gá 30 sáme jienastuslágov. Pluss 30-suohkana li suohkana gánná li binnemusát 30 sáme jienastuslágov. Jiednaláhkámsuohkana li suohkana gæna li sierra dahkamusá sámediggeválgan. Juohka gietja válggabijran le akta jiednaláhkámsuohkan.

Sámediggeválgan 2021 lidjin 278 minus 30-suohkana ja 78 pluss 30-suohkana. Ienemusá pluss 30-suohkanijs li juogu suohkana nuorttan jali suoráp suohkana oarjiján. Oarjje-Vuodna válggabijrra le suorámus válggabijrra gá suohkanij lágov lágá ja jienastusláhkuj tjáledum sámij hárráj.

Tabælla 2-1 vuoset suohkanij dahkamusájt váлга moatten gávdan. Tabellan vuojnnep dárkkelap tjielggidusájt dahkamusájs dajda sierra suohkantjerdajda, aktan tjielggidusájn duot dát prosessas ja gávdajs sámediggeválgan. Moadda dájs vuohketjuelggidusájs guoski divna gálmá suohkantjerdajda.⁵

Tabælla 2-1: Gávda ja dahkamusá suohkanijda válggatjadádimen

Gávdda	Gárvedime	Árabut-jienastibme	Válggabiejvve	Báddásasj jiednaláhkám	Vijmagis jiednaláhkám	Válggaboados
Minus 30-suohkan	<ul style="list-style-type: none"> Árabutjienastibme (áhpadit válggabarggijit, rávvit válgganævojt) Gárvedit jienajt vijdábut rádjat 	<ul style="list-style-type: none"> Rájadit divna duostodum árabutjienajt 				
Pluss 30-suohkan	<ul style="list-style-type: none"> Válljit sámeválggastivra Biedjat álgus jienastuslágov Biedjat vuododiedojt EVAaj Árabutjienastibme Válggadigge (áhpadus, nævo) Gárvedit báddásasj jiednaláhkámav Rájadit jienajt gási galggi 	<ul style="list-style-type: none"> Rájadit árabut jienajt viesádijis ma e suohkanij gullu Registrerit ja dáhkkiidit árabutjienajt 	<ul style="list-style-type: none"> Válggadikkev dáladit 	<ul style="list-style-type: none"> Láhkát árabutjienajt ja válggadikke jienajt ietjas suohkanis Rájadit jienajt jiednaláhkám suohkanijda vijmagis láhkámij 		
Jiednaláhkám-suohkan	<ul style="list-style-type: none"> Sæmmi degu +30-suohkanijn Gárvedit duostodagáv jienastimes ja vijmagis jiednaláhkámis 	<ul style="list-style-type: none"> Rájadit árabutjienajt viesádijis ma e gullu válggabijrraj* Registrerit ja dáhkkiidit árabutjienajt minus 30-suohkanijs ietjat válggabijrran 	<ul style="list-style-type: none"> Válggadikkev dáladit 	<ul style="list-style-type: none"> Láhkát árabutjienajt ja válggadiggejienajt ietjat suohkanis ja divna suohkanijs gánná li binnep gá 30 jienastuslágov bijrran 	<ul style="list-style-type: none"> Vijmagis jiednaláhkám divna suohkanijs válggabijrran 	<ul style="list-style-type: none"> Válggaboados válggabijrras (EVAn) Rádjat nævojt Sámedikke válgganamma-dussaj

*Jiena viesádijis pluss 30-suohkanijn suohkanij válggabijrran galggi rájaduvvat dan suohkanij

2.4.1 Minus 30-suohkana

Minus 30-suohkanijn ælla nav állo dahkamusá sámediggeváлга tjadádimen. Siján la dássju ávdásvástádus árabutjienastimev dájmadit, valla e ietja jienajt lágá. Da e diehttelis jienajt lágá ja e ga EVAav ane váлга tjadádimen.

Gárvedime

Minus 30-suohkanij gárvedime sámediggeválggaj le árabutjienastimev dájmadit ja jienajt dájmadit ja rájadit.

Árabutjienastime gárvedijn le suohkanijda vuostasj ássje rávvit válgganævojt majt dárbahti ja gárvedit árabutjienastime huodnahijit. Nubbe le válggavásstediddje hæhttuji organiserit gáktu galggi duosstot jienastimev sámijis ma li jienastuslágov. Dánna l gatjálvis vuogijit ja dábijit ásadit, duola dagu gáktu jienastimlanjájt ásadit. Hæhttuji aj mierredit gánná jienastimlista galggi liehket – jus galggi sadjihin

liehket gá jienastiddje boahhá jali jienastimmásskusin. Jienastimlista máhtti aj liehket tjoahken jienastimlisttagihpon gá jienastiddje oadtju dajit, ietján máhtti belludagáj jienastimlista váldeduvvat álgus ja látjeduvvat jienastimmásskusin. Jienastimlisttagihppo le lagábut tjuelggidum kapihttalin 3.1.2. Suohkana viertti aj ájádallat jus ienep jienastimmásskusa galggi aneduvvat sámediggeválgan jali dássju akta.

Duodden hæhttuji válggadájmadiddje áhpaduvvat gáktu galggi jienastiddijit bagádit gá báhti, jus njuołgga galggi gatjádít jus siján la jienastimriektá sámediggeválggaj, gáktu galggi jienastimijit duosstot ja majt daj dahkat.

Duosstot ja jienastimev rádjat gási galggá

Minus 30-suohkana galggi vijdábut rájadit jienajt majt árabutjienastime gávdan oadtju. Jienastimlista galggi rájaduvvat jienastimliststakonvoluhtan aktan válggakártájn sierra álgusjkonvoluhtajn.⁶ Álgusjkonvoluhtan galggá vinndek vaj besse válggakártáv vuojnnet váni

⁵ Tjuelggidusá li muhtem mærráj diedoj milta Válggadirektoráhta bagádiddijis sámediggeválggaj: <https://valgmedarbejderportalen.valg.no/aktuelt/veiledere-for-sametingsvalg/>

⁶ Jienastimijn álggorijkan jali Svalbardan jali Jan Mayenin doajmij ietjá mierredime (gehtja § 43-5 Láhkkanjuolgasán Sámediggeváлга hárráj).

konvoluhta rabák. Dát le dárbulasj gá jienastibme galggá dáhkkiiduvvat ávdđál gá álgusjkonvoluhtta rabáduvvá, ja sámevággestivrra jali jiednaláhkámstivrra máhtta suv identifiserit ja mierkkit rievtes namá guoran jienastulágon. Válggakártá jienastiddijda galggá rájaduvvat ávdđál gá árabutjienastime gávdda álggá. Dalloj gá kárta ælla jávsádam jali jienastiddje ælla dajt fáronisá válldám, viertti suohkana juogu dal tjállet dajt álgus jali tjállet válggakártájt jienastiddijda dannák válggalanján.

Minus 30-suohkana ma duosstu jienajt galggi rádijat jienajt láhkámsuohkanijda dan válggabijran gánná jienastiddje li jienastulágon. Dát doajmma jus jienastiddje li jienastulágon pluss 30-suohkanin, jus nav, de jiena galggi rájaduvvat dáhku.

2.4.2 Pluss 30-suohkana

Pluss 30-suohkanijn li ienep dahkamusá gá minus 30-suohkanijn dajna gá galggi aj duosstot árabutjienajt, valla aj dállat válggadikkev ja báddásattjat jienajt láhkát. Dát merkej sij vierttiji ásadit ietjasa sámevággestivrrav ja adnet EVAv registreridijn ja gá guoradalli árabutjienajt.

Sæmme gá minus 30-suohkana vierttiji pluss 30-suohkana ásadit vuogijt árabutjienastime lanjáj, duodden orgániserit vuosstájuáldemav ja jienastimlistajt rájadit gási galggi.

Guoradallat ja registrerit árabutjienajt

Pluss 30-suohkana vierttiji registrerit ja guoradallat árabutjienastimijt jienastiddijis ma li jienastulágán ietjasa suohkanin. Guoradallam jienastimijs merkej dárkestibme jus ævto dáhkkiidibmáj jienastimes le állidum (ævto li spesifiseridum § 56 Láhkanjuolgadusán Sámediggeválggá). Dán aktijvuodan le guoskavasj ækto liehket jus jienastiddje le jienastulágon. Suohkana galggi liehket gárvvása guoradallat divna árabutjienastimijt ávdđál mierkkimjienastuláhko tjáleduvvá lávvodagá ávdđál válggabiejeve.

Válgadigge

Pluss 30-suohkana galggi sæmme báttá gá stuorradiggeváлга dállat válggadikkev sámediggeválggaj. Jienastibme válggadikken sámediggeváлга hárráj galggá liehket sæmme ájge ja sæmme bájken gá stuorradiggeválgga, valla váлга li sierra. Galggi liehket duola dagu sierra mierkkimbieve ja sierra jienastimliehte.

Válggadikken sámediggeválgan galggá álgus tjáleduvvat páhperjienastuláhko (gáhtjoduvvá aj mierkkimjienastuláhkon) gánná válgadiggejiena galggi mierkkiduvvat. Suohkana ietja válljiji gáktu sij sihti distribuerit mierkkimjienastulágov jienastimbijran.

Jienajt máhtta duosstot dábalasj válggadiggejiednan mierkkiduvvam válggalanján, ietján máhtti vuosstáj váldeduvvat váni mierkkik jienastimlanján ja ienni guoradallat maŋŋela. Prosæssa jienaj vuosstáj váldedijn le sæmme láhkáj gá jienaj vuosstáj válddem árabutjienastime gávdan. Dalloj gá suohkanin le jienastuláhko válggalanján, mierkkiduvvi jienastiddje jienastulágon ja ietja biedji jienastimlista konvoluhtav jienastimliehtáj. Jus suohkanin ij la jienastuláhko divna bijrajn, biedjá válggadájmadiddje jienastimlista konvoluhtav muhtem álgusjkonvoluhttaj, aktan válggakártájn. Jienastiddje biedji de ietja álgusjkonvoluhtav jienastimliehtáj.

Jienastimstivrra galggá tjállet sierra tjáhkanimgirjev sámediggeválggaj. Tjáhkanimgirje mierreduvvá Sámedikkev ja tjáleduvvá giedajn suohkanijs.

Báddásasj jiednaláhkám

Pluss 30-suohkanijn le ávdásvasstádus gasskabáddásattjat láhkát jienajt ietjasa suohkanis, ja registrerit dajt EVAj. Njuolgadusá láhkáma hárráj le sæmme gá ietjá válgajn. Dat merkej jut báddásasj jiednaláhkám árabutjienajis galggá álgget maŋemusát niellja tijma ávdđál gá jienastibme láhpáduvvá, jus dat máhtta dagáduvvat váni doajek prinsihpav tjiegos jienastibme. Báddásasj jiednaláhkám válggadiggejienajis galgga álgget nav ruvva gá máhttelis maŋŋáj gá divna jienastime li vuosstáj váldedum sámevággestivras.

Sámedikkeválgan lágáduvvi divna jiena giedajn, mij merkej jut EVA Skanning ij le anon, nav gáktu stuorradiggeválgan.

Rádijat jiednaláhkám-válggestivrraj

Nav ruvva gá báddásasj jiednaláhkám le gárves ja dáhkkiidum, galggi jiena rájaduvvat jiednaláhkám-válggestivrraj válggabijran vijmágis dáhkkiidibmáj. Dat ma galggi rájaduvvat le:

- Jienastime ja jienastimlista ma li vattedum válggadikken ja da ma li vattedum árabut guhtik sierra
- Álgusjkonvoluhta árabutjienastimes álggorijkas ja Svalbardas ja Jan Mayenis
- Vuolláj tjáledum tjáladus sámevággestivrra bievdegerjes
- Kopijja gujttimusájs ma li bohtám

Válgganævo galggi liehket rájadum sámevággestivras maŋemusát kl. 15 gasskavahko maŋŋela váлга.

2.4.3 Jiednaláhkámsuohkana

Jiednaláhkámsuohkanijn le ávdásvasstádus jiednaláhkámis ietjasa válggabijran. Siján li sæmme dahkamusá degu pluss 30-suohkanijn, valla duosstu aj árabutjienajt minus 30-suohkanijs ja siján le vijmágis

ijednaláhkám jienajs válggabijras. Duodden állidi sij válggabáhtusijt válggabijran.

Gitta vijmagis láhkámij le barggodahkamusá ijednaláhkámsuohkanijda vargga sæmme degu pluss 30-suohkanijn. Sij oadtju galla duosstot, registrerit ja guoradallat viehka ienep árabutjienajt ietjá suohkanijs.

Vijmagis ijednaláhkám

Vijmagis ijednaláhkámin galggi ijednaláhkámsuohkana láhkát árabut- ja válggadiggejienajt divna suohkanijs bijran. Vijmagis láhkám jienajs ietjas suohkanis ja suohkanijs gánná li binnep gá 30 ijenastusláhkáj tjáleduvvama máhtá álgget dalága marjel gá baddásasj ijednaláhkám le gærggam.

Válggabáhtusa

Gá vijmagis ijednaláhkám le gárves ja dáhkkiduvvam divna suohkanij gáktuj válggabijran, le ijednaláhkámsuohkanij ávdásvástádus gárvedit válggabáhtusijt. Dát dagáduvvá EVAn, sæmme láhkáj gá ietja válgajn.

Gá válggabáhtusa li állidum galggi guoskavasj diedo rájaduvvat Sámedikke válgganammadussaj nav ruvva gá máhttelis. Dási gulluji dáhkkiduvvam tjállusa dassta ma li tjáledum válga hárráj (ijednaláhkám válggastivra tjáhkanimgirje), duodden soajttá gujttimusájda ja tsuojgidusájda válga tjadádime hárráj.

3. Suohkanij átsádallama sámediggeválgga 2021 tjadádimes

Suohkanijn li duo dá dahkamusá sámediggeválgga tjadádimen. Dán kapihttalín gæhttjap lagábut suohkanij átsádallamijda sámediggeválgga 2021 tjadádimijn. Tjadádibme le struktureridum gávda milta: gárvedibme, árabutjienastibme, válggabiejvve ja jiednaláhkám. Maŋemusát kommenteriduvvá suohkanij átsádallama válggaháldadim-systemiema EVA adnuj.

3.1 Gárvedime gávdda

Válggajage álggi majoritiehtha suohkanij gárvedime juo ádájakmáno. Barggo manná ávdđán desik árabutjienastibme álggá. Válgan 2021 álgij árabutjienastibme bárggemáno 10. bieje.

Gárvedime gávda galggá válggatjadádibme gárveduvvat; válggabargge vierttiji áhpaduvvat, válgganævo rávviduvvat ja válggalanjá vierttiji árabutjienastibmáj gárveduvvat.

3.1.1 Suohkanij áhpadus válggabarggijs

Mij lip suohkanij ságádahttemijn gatjádám gáktu sij áhpadie ietjasa válggabarggijt. Ienepláhko suohkanijis vuoŋnet adni ietjasa áhpadimtjáhkanimijt, gánná válggabargge oadtju diedoijt gáktu suorradiggeválgga ja sámediggeválgga galggá tjadáduvvat, dan vuolen aj gáktu jiena sámediggeválggaj galggi giehtadaláduvvat.

Suohkana e átsádalá áhpadimev válggabarggijs hásstalussan, ij ga gá guosská sámediggeválggaj. Gáktu mij máhttsap kapihttalín 4 li suohkana huoman dan dádjadusán jut áhpadibme luluj liehket buorep jus lidjijn ienep áhpadimnævo sierraláhkáj mij guosská sámediggeválggaj.

3.1.2 Máhttelisvuoda válgganævoжда

Sámedikken le ávdásvástádus prientit ja rájadit válgganævojt. Dási gullui jienastimlista, válggakártá, ja álgusjkonvoluhta. Huoman li viehka moadda suohkana gudi sihti rávvit ietjá válgganævojt, duola dagu profilerimnævojt, sæmme gá majt adni suorradiggeválggaj.

Sámediggeválggan 2021 ettjin divna suohkana jienastimlistajt oattjo ávdđál árabutjienastime gávdda rahpusij. Ávdđál gá oalle jienastimlista li sadjihin de vierttijn jienastiddje adnet dábalasj jienastimlistajt. Dá li jienastimlista ájadaláduvvat jienastiddijda ma li jienastuslággon ietjá válggabijran gá dan válggabijra suohkanin gánná jienasti. Da dábalasj jienastimlistajn li

dássju namá belludagájda, ja jienastiddje e besa vaddet persávnnájienajt.

Viehka állo suohkana javlli maŋjunime buktin assimev ja juorruimev. Valla ienemusá ælla huoman dádjadusán jut maŋjunime li vájkudam jienastimev. Suohkana li huoman hættum vásstedit lájttalis gatjálvisájt jienastiddijis ma li átsádam manen oalle jienastimlistta ælla læhkám sadjihin. Muhtem suohkanijn le aj jienastiddje gudi ælla jienastam dábalasj jienastimlistajt. Ep diede jus dá jienastiddje li boahám ruoptus ietjá bále jienastime gávda.

Jienastimliststaghpoj adno

Ádás sámediggeválggaj 2021 lej jut rájaduváj jienastimliststaghppo suohkanijda. Jienastimliststaghppo le muhtem konvoluhta gánná li jienastimlistta divna belludagájda jali juohkusijda ma válggaj oassálassti. Jienastiddje galggi listajt váldet álgus konvoluhtas ávdđál biedji jienastimlistav belludahkáj mav jienasti muhtem jienastimliststakonvoluhtajt. Ávdep válggaj li suohkana oadtjum jienastimlistajt juohkka belludahkaj sierra.

Rievddadime mierreduvvin Sámedikkeš dajna gá oadtjun diededimijt muhtem suohkanijis. Suohkana galla ælla avta mielas jus jienastimliststaghppo le gáktuk buorep. Daj mielas gudi sihti jienastimliststaghpoj sjaddá álkkep dámadit gájbádusájt adnet jienastimlistajt moatte giellaj, ja sjaddá aj álkkep jienastimliststaghpoj gá jienastimlanjájín ælla jienastimmásskusa sámediggeválggaj. Sij gudi li lájttálasá jienastimliststaghppuj javlli sij oadtju diededimijt jienastiddijis gudi átsádalli dav «májvvás» tjoavddusin. Dakkár jienastimliststaghpoj sjaddi jienastiddijda moadda árka ja konvoluhta majt vierttiji dámadit.

Kvalitiehtha/hábbmim jienastimliststaj

Sámediggeválgga le fert nælját jage ja sæmme bále gá suorradiggeválgga, ja suohkana mielas galggi válgga liehket sæmme árvvusattja. Ájnas gájbádus le jut kvalitiehtha nævojs le sæmme, ja li ienep suohkana ma li murkestam kvalitiehtha ja jienastimliststaj hábbmima hárráj.

Muhtem suohkanij mielas le dat dábalasj jienastimliststta sámediggeválggaj hábbmidum vuoge milta mij ij la nav profosjonella, ja muhtema murkestam dan guoros jienastimlistta hárráj. Dat guoros jienastimliststta sámediggeválggan 2021 lej guoros árka masi ij lim mige tjáledum. Jiednaláhkámsuohkana diededi jut suorra oasse jienastiddijis boasstot dálkkui guoros jienastimlistta sisanov, ja adni dav álgutjijn jienastimliststaj.

3.1.3 Válggalanjáj hábbmim ja organiserim

Uddni e gávnnu njuolgasusá gáktu jienastimlanjá galggi hábbmiduvvat vaj hiephi buoremusát stuorradiggeválggaj ja sámediggeválggaj.

Gá njuolgasusá e gávnnu dahká vaj jienastiddijj átsádallama jienastimes máhtti sjaddat moatteláhkáj suohkanis suohkanij. Muhtem suohkanijn li sierra jienastimmásskusa sámediggeválggaj, gánná jienastimlissta li sadjihin. Ietjá suohkanijn vas vierttiji jienastiddje ietja adnot jienastimlistajt sámediggeválggaj. Dáj gaskan gávnnu viehka állo máhttelis hiebadime. Muhtema biedji jienastimlistajt sierra bævdđáj, nav vaj jienastiddje máhtti válldet dajt mañen másskusij, muhtema gatjadi jienastiddjij ma li válggaladnjaj boahtemin jus galggi jienastit sámediggeválggaj, madin iehtjáda gatjadi jienastiddjij jus li jienastittjat.

Madin muhtem suohkanij mielas le buorre gá gávnnu bajkálas hiebadime, áhtsáli iehtjáda tjielgga njuolgasusáj ja rádiijt gáktu válggalanjá bierrij hábbmiduvvat vaj sjaddá buorre tjadádibme sámediggeválggas sæmme gá stuorradiggeválggas.

3.2 Árabutjienastime gávdda

Válgan 2021 álgij árabutjienastimev bárggemáno 10. bieje. Árabutjienastibme lej gitta ragátmáno 10. bæjvváj, mij le bierjedahka válggabieje ávdđála.

3.2.1 Jienastibme, jiednaduosstom ja vijdábut rájadibme

Suohkana li válljim duov dáv vuogev gáktu válggalanjájt organiserit, ja hástalusá moatte suohkanij li læhkám gáktu jienastiddje sáme jienastuslággon galggi oadtjot dav diedov vaj sij aj máhtti sámediggeválggan jienastit.

Ávdep sámediggeválggaj oadtjun válggabargge jiednaduostudagán tsojggidusáv EVA baktu gá jienastiddijjn stuorradiggeválggan lij aj jienastimriektá sámediggeválggan. Dáv tsojggidusáv gádodin 2021- válggan váni diededik suohkanijda. Válggabargge gudi lidjin áhpaduvvam gæhttjat dav notifikasjávnav dábdin juorev gá dat lij gáhtum, ja juorrolahtijn gáktu sij buoremusát galggin diedoijt sámediggeválgga birra juohket.

Gá tsojggidus lij gáhtum válljijn muhtem suohkana gatjádít divna jienastiddjij jus sij aj galggin sámediggeválggaj jienastit. Ienemusát ij la dat gássjel, valla lidjin aj muhtem jienastiddje gudi ettijn gatjavissaj lijkku.

Jiednaduostudahka válggalanján

Gá jienastiddje galggá jienastit sámediggeválggan galggá sán jienastimmásskusin biedjat jienastimlistav jienastimlissta-konvoluhtaj. Jienastimlissta-konvoluhtaj

ja válggakártta galggá vatteduvvat sunji guhti jienav vuosstáj válldá guhti vas biedjá jienastimlissta-konvoluhtav ja válggakárttav álgusikonvoluhtaj. Mij dáhpadvváj dajna jienajn le gatjálvis makkir suohkan le gánná jienastuvvá, ja makkir suohkanin jienastiddje le jienastuslággon. Dát le lagábut tjielggidum kapihtalin 2.4.

Hásstalus suohkanijda le gá ælla divna jienastiddijjn válggakártta gá báhti jienastittjat. Válggabargge máhtti tjállet ádá válggakárttav, valla ælla divna válggalanján dakkir máhttelisvuoda. Tjoavdos le jut sij gudi li jiednaduostudagán giedajn tjálle dárbulasj diedoijt ja biedji giedajn tjáledum válggakárttav aktan jienastimlissta-konvoluhtajn álgusikonvoluhtaj. Muhtema gis máhtti adnet válggakárttav stuorradiggeválggaj jus la dat jienastiddjen fáron.

Jiednaduostudahka duosstomsuohkanin

Sihki giedajn tjáledum válggakártta ja boasto válggakártta le buktám hástalusájt registreridijn ja gá guoradalli jienastimij duosstomsuohkanijn. Suohkanijn li læhkám gássjelisvuoda dádjadit mij le tjáledum giehtatjáleddum válggakártajn, ja diedo válggakártajn le moatte bále vádnása. Válggabargge duosstomsuohkanijn vierttiji de dahkat «átsádimbargov» gávnatijt guhti I jienastam, ja makkir suohkanin sán le jienastuslággon.

Gá adna válggakárttav stuorradiggeválggaj de le hástalus jut jienastimlissta máhtta mannát boasto suohkanij. Jus dán le sámejenastuslággon Hamarin, valla jienasta Roandemin de la Hamar suohkan adresáhtta válggakárttan stuorradiggeválggaj, madin sámediggeválggaj le Oslo. Danen gá Hamar le minus 30-suohkan. Hamarin vierttiji válggabargge konvoluhtav rahpat ávdđál gá gavnadi jiedna galggá Osloj rájaduvvat, mij le jiednaláhkámsuohkan Oarjje-Vuona válggabijrraj.

Ságájdahhtema majt lip minus 30-suohkanij dahkam vaddi indikasjávnav jut da suohkana e rat diede sija barggodábe bukti hástalusájt mañep lahtasin. Minus 30-suohkanij majt lip ságájdahhtám javlli rájadit árabutjienajt le dahkamus majt sij máhtti dahkat, valla gájbjet ájgev gávnadit gási jiena galggi rájaduvvat. Áhtsáli adræssaregisstarav gánná álkkebut gávnni makkir suohkanij jiedna galggá rájaduvvat ja makkir adræssaj dat rájaduvvá.

Sieradusá prosedyrajn

Mij guosská gatjálvisájdá jiednaduosstom ja jienajt rájadit vijdábut, le moattes suohkanij ma tjielggij dav gássjelin gá li sieradusá prosedyrajn stuorradigge- ja sámediggeválgga gaskan. Hástalusán le válggabarggijda ja nievret dádjaduvvá jienastiddijda gá sámediggeválgga dagáduvvá ietjá lahkáj. Muhtem suohkana gávviij dilijit gánná jienastiddje, dajna átsádallamij válggalanján li

javllam li sij li dábddám sámediggeválgan la binnep árvvo. Buoikuvlissan li jienastiddje ma li unugasstam gá jienastimlista sturradiggeválggaj stiempelduvvi njuolggá ja biejaduvvi jienastimlittáj, madin jienastimlista sámediggeválggaj biejaduvvi stiempeldahtek konvoluhtaj.

Nuppe guovlluj li moattes suohkanijs ma javlli jut sturradiggeválgga ja sámediggeválgga li guokta sierra váлга geŋga ietjasa vuogijn mij vas dahká hiebalgabmusin gá li sieradusá gáktu váлга tjadáduvvi suohkanijn.

3.2.2 Báhntusa gá jienastuslágon li vige

Sámediggeválgan 2021 ielviij Sámedigge, maŋŋáj gá viedtjin viimags jienastuslágov, jut jienastusláhko ij lim álles. Tjále dime dagádum gávdan snjilltjamáno 2019 gitta snjilltjamánnuj ællim registreridum jienastuslágov. Da lidjin tjoahken 263 ulmutja moattet válggabijras.⁷ Duodden lidjin vargga 200 ulmutja ma lidjin ietjasa diededam ierit Sámedikke jienastuslágov huoman jienastuslágov. Vige jienastuslágov báhtin dassta gá málssun ietjá systiebmaij Skátteetáhtan. Sámedikke jienastusláhko ij lim ga duolla guoskavasj válggabijraj milta. Viidábut gávnin jut 25 ulmutja lidjin registreridum Sámedikke jienastusláhkuj Sámedikken, valla ællim Sámedikke jienastuslágov mij bádiij Skátteetáhtas. Maŋŋáj gá listajt guoradallin de gávnadin dá ettjin guoskavasj mærrádusáj milta válggalálgan galga liehket Sámedikke jienastuslágov.⁸

Vigev Skátteetáhta lunna gávnin giesen 2021. Ællim nav állo ressursa majna máhttin vigev duollit. Boados sjattaj jut viimags jienastusláhko lej gárves esski bárggemáno 18. bieje, 8 bieje maŋŋela gá árabut-jienastibme rabáduváj.

Suohkana ettjin diededuvá gá vigev jienastuslágov ielvvinn, ja ettjin ga diedoijt oattjo jut vihke ittjij duolliduvá ávdđál gá árabutjienestime gávdá álgij. Diedo jut gávnin lidjin vigijit jienastuslágov almoduváj Sámedikke næhttabielen bárggemáno 13. bieje, valla lidjin huoman moattes suohkanijs ma diededin sij esski oadtjun diedoijt vige hárráj mediá baktu.

Moattes suohkanijs dættodin jut moaddásiida máhtta liehket hielles ássje jus sij li jalii ælla jienastuslágov sámediggeválggaj. Sjaddam li unugis dáhpáduvá válggalanján gánná persávná gudi gálggin liehket jienastuslágov ællim jienastuslágov, ja vas nuppe guovlluj.

Vigij diehti ma lidjin jienastuslágov li jiena boasstot hilgoduvvam. Gáktu tjielggidum kapihtalin 2.4 le nav

⁷ <https://sametinget.no/adasa/avdekket-feil-i-sametingets-valgmanntall.15856.aspx>

jut jiena sámediggeválggaj e guoradaláduvá njuolggá, nav gáktu jienaj sturradiggeválggaj. lenemus oasse suohkanijs tjoahkkij jienaj muhtem áige árabutjienastime gávdan, ávdđál gá guoradalli ja dáhkkiidi muhtem sturáp lágov jienajs. Suohkana gejna lip ságastam li vuorddám, iehpediedulattjat, guoradallamiin jienastimev dasik vige jienastuslágov li divodum. Moaddásin lij huoman dat dávdadus jut ij lim árvvedahhte jut muhtem suohkana lidjin guoradallam jienaj muhtem áige ávdđál vige duolliduvvin, dájna báhtusijn jut jiena boasstot hilgoduvvin. Miján galla ælla duodastusá jut nav le alma dáhpáduvvam. Jus le juorre muhtemij jienastimriektá hárráj válgan, galggá jienastibme guoradaláduvvat ádásis gá jiednaláhkám álggá. Dát galggá hieredit vaj jiena e boasstot hilgoduvá.

3.3 Válggabiejvve (bieje)

Válggabiejvve sámediggeválggaj 2021 lej ragátmáno 13. bieje, duodden máhtij suohkaniin aj liehket válggadigge ragátmáno 12. bieje. Jienastibme válggabiejve le ietjáláhkáj árabut-jienastime gávdas muhtem oasen, vájku le viehka sæmmi láhkáj. Diededimen ruoptus suohkanijs válggabiejvij tjadá dime hárráj li sæmmi ássje degu árabutjienastime gávdan; válggalanján hábbmim, kvalittiehta jienastimlistajda ja vuoge ma gullui jienastibmáj/-duosstomij.

Duodden li moadda suohkana ma li unugasstám gá li hættum adnet páhperjienastuslágov válggabiejve. Dát dábddu vájvven, ja moattes suohkanijs javlli bierrij liehket máhttelis elektrávnálasj mierkkimij jienastuslágov válggadikken aj.

3.4 Jiednaláhkáma gávdá

Sámediggeválgan dahká sihke pluss 30-suohkana ja jiednaláhkámsuohkana báddásasj láhkámav, madin viimags láhkám dagáduvva jiednaláhkámsuohkanijs. Viidábut galggap gæhttjat lagábut suohkanij jiednaláhkámij guoskavasj átsádallamiida.

3.4.1 Jienastimij láhkám

Suohkanij barggo gáktu ásadi ja rádjii álgusjkonvoluhtaj le moatte láhkáj. Dássta báhti hástalusá suohkanijda ma galggi guoradallat, registrerit ja láhkát jienastimev. Jiednaláhkámsuohkana válggabijrajn gánná li moadda suohkana tjielggij gáktu sij li oadtjun moattelágasj álgusjkonvoluhta máttiin bájnui, ja jut le álu gássjel láhkát giedajn tjáledum válggakártáj. Moattes jiednaláhkámsuohkanijs tjielggij dav sierraláhkáj ressursa gájbbedahhten gá vierttiji

⁸

<https://www.skatteetaten.no/presse/nyhetsrommet/valgmanntallet-til-sametingets-valg-vil-bli-rettet/>

guoradallat divna jienajt majt rájadum oadtju, ja lasseborggo sjaddá ienep gá dat sierra kompensasiávnná majt oadtju gá galggi jienajt giehtadallat sámediggeválggaj.

Sjattaj sierra rahtjamus muhtem suohkaniida gá tjadádin báddásasj jiednaláhkámav. Variasiávnná jienaj hárráj le vuojnnet ienemusát válggabijrajn gánná li ienemus suohkana. Oslo suohkan ja Oarjje-Vuona válggabijrra átsádallin duodde gássjelisvuodajt gá Sámedigge rájaj álgus boasto diedoht adressa hárráj sáddagijda Oslo suohkanij.

Muhtem suohkana álu guláduvvin ádá pluss 30-suohkanijs ma moaddi lidjin gæhttjalam Sámedikkijn jali Válggadirektoráhtajn guládallat váni vuorbástuvák. Gá muhtem suohkana aneduvvi dan láhkáj – degu addnijdoarjjan – máhttá liehket boados vánes aktisasivuodas ávdásvástediddje dájmadiddijis, valla le a j luondulasj áhtsát aktisasiborgov suohkanij gaskav válga tjadádimen.

3.4.2 Tjáhkanimgirje

Tjáhkanimgirje aneduvvi tjáledijn válgas ja galggi dieveduvvat suohkanijs gudi válgav tjadádi. Muhtem suohkanij mielas le dárbbu ádásis gæhttjat tjáhkanimgirijit dagátjit dajt ienep tjielggasin ja álkkebun dádjadit. Dát le ávdebut dagádum stuorradiggeváлга tjáhkanimgirijj.

3.4.3 Jienastimlistaj radjam

Sámediggeválgan 2021 lidjin mediájaj muhtem tsojggidusá manjunibmáj gá galggin rádjat sámedikke jienajt. Mij lip gatjádum suohkanijs gáktu li átsádallin prosessav gá jienajt rádjaj. Dássju gallegattja jali ij aktak suohkanijs átsádalá dav hásstaliddijn ietjastis. Suohkanij átsádallama li jut

manjunimij siva lidjin nuoles poasstamanno, ja ij dile suohkanijn.

3.5 Suohkanij átsádallama gá li adnám EVAv

EVA le válggaháldadime systiebma mij aneduvvá Vuonan. Mi gullu EVA adnuj sámediggeválgan átsádalli muhtem suohkana jut EVA doajmmá buoragit, madin iehtjáda vas átsádalli EVA ij la buoragit hábbmidum sámediggeválggaj.

3.5.1 Jienastime registrerim

Vijdábut sihti suohkana buoredum áhtsámfunksjávnná EVA jienastuslagon. Suohkana máhtti dássju áhtsát jienastuslagon juohkka ájnemis suohkanij. Dát merkaj dalloj gá la iehpetjiegas gásstá jiedna boahat, tjielggidum kapihttalín 3.2.1, máhttá suohkan áhtsát jienastuslago tjadá suohkanijn álles válggabijran.

3.5.2 EVA adno jiednaláhkámin

Gá jiena galggi lágáduvvat ja registreriduvvat EVAn le moatte suohkana mielas hásstalussan gá sámediggeválgan li ienep jiednaláhkámkategorijja ma e aneduvvá. Hásstalusá badjani gá pluss 30-suohkana e eksplestta bieja kategorijjaj gánná ælla jiena nullaj. Vájku láhkám ij la gærggam mahttá suohkan huoman rádjat dav mij vuojnnet le gárves jiednaláhkám jiednaláhkámsuohkanij. Gássjelisvuohta jiednaláhkámsuohkaniida le gá dat vádnunam nullakategorijja dahka tehnikkalasj máhtodibmen dahkat álles jiednaláhkámav. Jiednaláhkámin lej dan diehti jiednaláhkámsuohkana gudi vierttijin aktijvuodav válldet njuolggá válggáávdásvástediddijn suohkanijn vaj sij duolliji vígev.

4. Suohkanij árvustallam dievnastimfálaldagás ja dahkamusjuohkemis

Ávdep kapihttalín lip vuojnnám makkár hásstalusájt suohkana li vásedam sámediggeválgan 2021. Dán kapihttalín gæhttjap lagábut suohkana árvustallamav áhpadasás, diehtjuohkemis ja addnijdárjas majt li oadtjum Sámedikke ja Válggadirektoráhtas, ja duodden gáktu suohkana átsádalli dahkamusjuohkemav sámediggeválgga bargon.

4.1 Suohkanij árvustallam áhpadasás

Ávdep válgajin libá Sámedigge ja Válgga-direktoráhtta aktan barggam suohkanij áhpadasá hárráj. Praktikhalattjat li vaddám ájgev diehtjuohkemij sámediggeválggaj Válgga-direktoráhta áhpadustjáhkanimen suorradiggeválgga tjadádime hárráj. Koronapandemiija hieredij Válgga-direktoráhtav dálattjat áhpadustjáhkanimijt jagen 2021. Alternatiivvan dagáj Válggadirektoráhtta áhpadusvideoajt ma guoski suorradiggeválggaj, valla ij Válggadirektoráhtta jalik Sámedigge dahkam videoajt sisanujn mij guoská sámediggeválggaj.

Suohkana válggaávdásvasstediddje átsádallamij sámediggeválgas diededi jut siján lij ávdebut ávkke áhpadustjáhkanimij gánná lidjin oase ma gullujin sámediggeválggaj. Vájku dal áhpadustjáhkanime ietjastisá ælla vaddám vásstádusáv divna ássijida majt suohkana átsádi sámediggeválgga hárráj, le huoman vaddám ájnas mujttádusájs ja ádásmahttemav. Tjáhkanime li aj vaddám suohkanijda máhttelisvuodav juogadit átsádallamij ietjá suohkanij. Dát máhttelisvuodav ij lim sadjihin dán jagásj válgan.

4.1.1 Dárbbo bagádusnævojda

Praktikhalasj báhtusa vánes áhpadustjáhkanimij le læhkám suorámus válggaávdásvasstediddijida gæenna li binnemus átsádallama, ja válggaávdásvasstediddijida suohkanijn ma rievddadin rállav sámediggeválgas 2017 válggaj 2021, minus 30-suohkanij plus 30-suohkanijda.

Berustahtek jus dáladi áhpadustjáhkanimijt sihti suohkana ienep praktikhalasj áhpadusnævo galggi liehket sadjihin næhttabielijn juogu dal Sámedikken jali Válggadirektoráhtan. Moattes aj nammadi animeridum videoijt majt Válggadirektoráhtta le

dahkam tjielggijit rutijnajt gá suorradiggeválgav tjadádi, ja sihti sæmmi nævojt sámediggeválggaj aj.

Danna aj dættoduváj suohkanij man ájnas le gá vuodulasj rutijnajtjielggidusá ja dakkára vierttiji liehket vaj báhti ávkken suohkanij áhpadussaj.

Uddni gávnnuji bagádusá ja tiemáartihkkala sámediggeválggaj sihki válggabarggijportálan ja Sámedikke næhttabielijn. Bagádusá almoduvvin biehtsemáno gietjen. Mij dádjádus mañjela ságastallamij suohkanij li jut divna ælla diehtemin dájt bagádusájt. Muhtema aj javllin bagádusá báhtin ilá mañjet sjattatjit ávkken válggabarggij áhpadussaj.

Suohkana gudi ælla vásstádusáv ietjasa gatjálvisájida oadtjum almulasj áhpadusnævoj baktu li guládallam ráddnásuohkanij gejn li átsádallama sámediggeválgas. Muhtema nammadi ietjá suohkanij gejn li ienep átsádallama «máhtudaksuohkanin». Sággádahttemijn boahá ávdán jut li ienep suohkana ma li váldám allasis juokkirak addnijdoarjja rállav. Mij boahtep Sámedikke ja Válggadirektoráhta addnijdárja adnuj kapihttalín 4.3.

4.1.2 Áhpadieme gáktu EVAv adnet

Válggadirektoráhtta le tjadádam sierra áhpadustjáhkanimev Teamsa baktu jiednaláhkåmsuohkanijda, valla dassta oadtjun binnep ávke jiednaláhkåmsuohkanij mielas. Muhtemij mielas vájvve gá ællim dárbulasj máhttelisvuoda EVAv adnet gá áhpadas álgij. Ájgge gáláj oadtjot systemav dájmatjit.

Moattes suohkanij nammadin sijan lidjin læhkám gássjelisvuoda roallagiehtadallamijn EVAv, aj duodden áhpadusseansajn. Roallagiehtadallamin le gatjálvis makkir máhttelisvuoda li duon dán ulmutjin gudi barggi válgajin suohkanin dahkat duov dáv operasjávnev EVAv. Problematihkka roallagiehtadallama hárráj gullu ienemusát gávdan ávdál válggabáhtusij, gánná válggaávdásvasstediddje suohkanin sihti adnet hárijidallam birrasav EVAv vaj sjaddi oahppása daj dahkamusáj majna sij galggi barggat válggabáhtusin. Lidjin moattes válggaávdásvasstediddijis gudi átsádallin ettijn oattjo dárbulasj máhttelisvuodajt, mij vas hieredij sijáv gæhttalit ja oahpásmuvvat systiebma. Dábálatattjat li ienebu jiednaláhkåmsuohkanij gudi áhtsáli ienep alles áhpadusfálaldagáv jiednaláhkåmsuohkanijda, gudi vuojni EVAv ja dav mij la válggafálgasj ienebut aktan.

4.2 Suohkanij árvustallam diehtjuohkembargos

Guokta ærránime ma li bájnám suohkanij tjadádimev sámediggeválgas 2021: maŋŋunam jienastimlista ja vige jienastuslâgon. Suohkanij átsádallama li jut báhtusa dajs ærránimijs nanoduvvin gá diehtjuohkem vádnunij. Moattes suohkanijs li javllam sij hæhttuŋin rinngut Sámediggáj ja átsádit jienastimlistaj, ja sij oadtjun esski diedoŋt vigij hárráj jienastuslâgon media baktu. Suohkana li avtanmielan jut galggin vatteduvvat jáhtelap ja buorep diedo sihki jienastimlistaj maŋŋunimij hárráj ja jienastuslâgo vigij hárráj.

Dábálatjtat le suohkanijn dat dádjadus jut diedo ma gulluŋi sámediggeválggaj báhti ilá maŋŋet.⁹ Duodden dasi mij dáhpáduváj jienastimlistaj ja jienastuslâguŋin le muhtem suohkana ma nammadi sij oadtjun hásstalusájt dat diedos maŋt oadtjun láchkanjuolgadusá rievddamij hárráj KDDas. KDD mierredij gádodit § 50 vidát oasev láchkanjuolgadusás mij gullu Sámediggeválggaj gánná liŋ tjáledum «(jus ij la jienastibme sámediggeválggaj válggalanján, galggi jienastiddijŋt vuosedit jienastimladnajaŋ gánná bessi sámediggeválggaj jienastit)». KDD gádodij mærrádusáv biehtsemáno 9. bieŋve, ja diededij suohkanijda dan birra girŋen bieŋvidum bárggemáno 30. bieŋve 2021. Moattes suohkanijs átsádallin dav ilá maŋŋet gá sijá dádjadus liŋ jut rievddadimij diehti hæhttuŋin rahpat jienastimev sámediggeválggaj moatten ietjá saŋen gá maŋt lidŋin ájádallam. Dalloŋ lidŋin suohkana juo áhpadusáv vaddám ietjasa válggabarggijda.

KDD diedet huoman jut rievddadime ettŋin galga buktet rievddadimev suohkanijda. Láchkanjuolgadusán Sámediggeválggaj le tjáledum jut «(jienastibme sámediggeválggaj suohkanijn 30 jali inep ulmutŋij Sámedikke jienastuslâgáŋin dáladuvvá sæmmi saŋen ja sæmmi ájge gá jienastibme sturradiggeválggaj)». Mærrádus mij gádoduváj ittŋij álgoŋ galga joarkeduvvat láchkatjállagin, valle le báhtsám gitta 2021 jahkáj, ja dassta li suohkana dádjadam sidŋij liŋ máhttelis ráddŋit jienastimbáŋkijit sámediggeválggaj.

4.3 Suohkanij árvustallam addnijdárja

Nav gáktu liŋ ávdásvástádusjuohkem Sámedikke ja Válggadirektoráhta gaskan, válggafágalasj ja systiemteknihkalasj ávdásvástádusás, lej addnijdárja gatjálvis ájádaldum juogeduvvat sæmmi láchkáj.

⁹ Merustallamin Válggadirektoráhta dievnastusáŋs sturradiggeválgga 2021 aktiŋvuodan báŋij ávdádn jut moatte suohkanij mielas Válggadirektoráhta diededij dassta maŋt adnin áŋnas dáhpádusán ilá maŋŋet jali ettŋin ávvánis.

Válggadirektoráhtan le ietjanis systiebma addnijdoariŋaj maŋt aj Sámedigge anij 2021 válgan. Dát dagáduváj gatjálvisáj diehti ma báhtin systiebmaŋ, ja ma gulluŋin válggafágalasj gatjálvisájda sámediggeválgan, ma sáddiduvvin vijdábut Sámediggáj. Válggadirektoráhta oattŋoŋ 295 ássŋe ietjasa systiebmaŋ ma rájaduvvin vijdábut Sámediggáj.

Addnijdárja adno varierij válggajagen, ja lidŋin duo dá átsádallama dan hárráj suohkanijn. Madin muhtem suohkana li dudálatjta respánsááŋgijŋin ja vásstádusáj kvalitiehtajŋ, le ietjá suohkanij átsádallama nuppe guovlluj addnijdárja hárráj. Le suohkana ma vuosedi hásstalusájda addnijdárja juohkemijn, gánná Sámedigge galgá vásstedit válggafágalasj gatjálvisáj, ja Válggadirektoráhta teknihkalasj gatjálvisáj. Álu li gatjálvisájŋin sihki válggafágalasj ja teknihkalasj bieŋle, ja dakkár gatjálvisájda ij addnijdoariŋja dáŋma nav buoragit.

Sámediggáj le læhkám hásstlussan nahkat vásstedit divna gatjálvisáj. Sámedikken liŋ jur akta ressursápersávnna vássteditjtat gatjálvisáj suohkanijs, ja dan ulmutŋin lidŋin duodden ávdásvástádusá divna ássŋijs ma sámediggeválggaj gulluŋin.

Gá moattes suohkanijs li átsádallam vánes máhttelisvuodav adnet addnijdárjav le dat áŋnas sivva gá li áhtsám vásstádusáj ietjá suohkanijn 2021 sámediggeválgga tjadádimen.

4.4 Suohkanij árvustallam dahkamusjuohkemis

Sámediggeválgga le organiseriduvvam ietjá láchkáj gá sturradiggeválgga. Suohkanij juohkemis pluss 30-suohkanmiŋjda, minus 30-suohkanijda ja jiednaláhkám-suohkanijda le sierramærkka sámediggeválggaj. Le aj sierramærkka gáktu aktisáŋjarggo Sámedikke ja Válggadirektoráhta gaskan le organiseriduvvam. Sæmmi vuoge milta gáktu Sturradigge dáhkkit sturradiggeválgav dáhkkit Sámedigge viŋmagis válggabáhtusijit sámediggeválgan, valla mij Sturradikken ij le, de li Sámedikken ávdásvástádusá vaddet fáhkadárjav. Sturradiggeválgan le dat ávdásvástádus Válggadirektoráhta lunna. Dán oassekapihtalin gæhttŋap mij lagábut gáktu suohkana árvustalli ietjasa rállav, ja gáktu sij vuojni dahkamusjuohkemav Sámedikke ja Válggadirektoráhta gaskan.

4.4.1 Minus 30-suohkanij árvustallam dahkamusjuohkemis

Dábálasj dádjadus minus 30-suohkanijs le jut sij li dudálattja ietjasa rállajn. Minus 30-suohkanijt majt mij lip ságájdahhtám átsádalli dahkamusá majt galggi dahkat li mutták mieren mij la vuordedahhte buohta jienastusláhkuj tjáledum sámijš sijá suohkanin.

4.4.2 Pluss 30-suohkanij árvustallam dahkamusjuohkemis

Pluss 30-suohkanij gaskan li suorra variasjávna mij gullu jienastusláhkuj tjáledum sámijš. Gávnnap sihki muttak suorra suohkanijt sáme guovdásjguovlo álggolin, gánná li badjelasj 30 jienastusláhkuj tjáledum sáme, ja suohkana viehka ienep jienastusláhkuj tjáledum sámijš ja nannusap tjánastahka sáme histávrrájt ja sebrudakiellemij. Dá sieradusá váikkudi aj suohkanij árvustallamijt organiserimis.

Muhtem suoráp pluss 30-suohkanijda ij la mige válldet suoráp ávdásvástádusáv sámediggeválgá tjádádimes, buojkuvissan máhtti dahkat vijmagis jiednaláhkámav duodden dahkamusájda ma li siján juo. Gáktu dágástaládum kapihttalín 3.2.1 de máhtta liehket ávkálasj jus nuolgadusá li sáemmi prosedyrajda ja dahkamusajda suorradigge- ja sámediggeválgá gaskan.

Nuppe bielen li pluss 30-suohkana ma sijá mielas dahki viehka suorra bargov sámediggeválgajn suorradagá gáktuj ietjasa suohkanin, ja gudi lidjin sihtat sáemmi rállav degu minus 30-suohkana.

4.4.3 Jiednaláhkámsuohkanij árvustallam dahkamusjuohkemis

Jiednaláhkámsuohkanijn li ienep barggodahkamusá gá ietjá suohkanijn sámediggeválgá aktijvuodan. Moattes jiednaláhkámsuohkanijs gatjádi manen sij li válljidum jiednaláhkámsuohkanin. Sidjij la rahtjamus liehket jiednaláhkámsuohkanin, ja kompensasjávnaš sij

oadtju gá dahkamusájt tjádádi ij gábtjá dav bargov mij le siján.

4.4.4 Suohkanij árvustallam ávdásvástádusáv Sámedikke ja Válggadirektoráhta gaskan

Gáktu ávdásvástádus le Sámedikke ja Válgga-direktoráhta gaskan dábddu vehi iehpetjieggasin moatte suohkanijda gev lip ságájdahhtám. Ienemusáj mielas le Sámedikken bajemus ávdásvástádus. Huoman ij le nav tjielgas gággu rádjá manná Sámedikke ja Válggadirektoráhta gaskan mij gullu gárvedimijda ja guládallamijda suohkanij.

Moattes suohkanijs tjielggijí rájáv válggafálgasj ja systiebmateknihkalasj ássijij gaskan praktihkalattjat stajukahtes rádján. Tjadádimperspektijvan máhtta sjaddat iehpetjieggas ávdásvástádus jus suohkana e diede gejna galggi guládallat gá hástátusá badjáni.

4.4.5 Tjárggit ásadusáv tjiegos válljimá?

Gáktu tjielggiduvvam kapihttalín 2.4 le man galles suohkanin li jienastuslágon mij mierret makkir dahkamusá li suohkanin tjádádime hárráj. Moattes suohkanijs dáttodi gáktu rádjá 30 jienastusláhkuj tjáleduvvamijs dahká vaj prinsihppa tjiegos válljimij ij nuohkasijt bærrájgátseduvá gá jienajt láhki. Suohkanijn gánná li ienep gá 30 jienastusláhkuj tjáledum sáme galggi válggadikkev ásadit. Suohkanijn gánná le válggadigge galggi báddásasj jiednaláhkámav dahkat gánná jiena juogeduvvi sáemmi jiednaláhkám kategorijajda degu suorradiggeválgan, juogedum árabutjienajda ja válggadiggejienajda.

Dát merkaj jut pluss 30-suohkan gánná li 30 jienastusláhkuj tjáledum sáme, ja dajs birrusij 20 jienasti, de sjaddi viehka binná jienastime registreridum juohka jiednaláhkám kategorijan. Dassta máhtta sjaddat máhttelis gávnadit majt ulmutja li jienastam.

5. Oajvvadásá buoredimijda 2025 sámediggeválggaj

Suohkanij átsádallama li vuosedam gáktu moattes suohkanijis li átsádallam hástalusájt gá 2021 sámediggeválgav tjadádin. Állagattjat tjuollot manáj gá jienastimlista lidjin manjunam, jienastuslâgon lidjin vige, ja binná diedo vatteduvvin suohkanijda ja vil binná áhpadás. Moattes suohkanijis átsádallin aj jut dahkamusjuohkem sámediggeválgan ij lim buorre. Dán kapihttalin juogadip suohkanij diededimijt dan hárráj majt sij sihti vuorodit boahte sámediggeválggaj.

5.1 Árvustallama duogásj

Mij máhtta ja bierru buoreduvvat gá sámediggeválgav tjadádi le læhkám ássjen gá lip ságájdahhtám ulmutijit, ja dát le aj læhkám ássjen Oslo suohkana merustallamin 2021 sámediggeválgas.

Dá gáldo li vuodon oajvvadussan buoredibmáj, ja dasi gulluji oajvvadásá majt moattes suohkanijis le tsuojggim ja giehttum. Mij ep la vuorodam mij la ájnas ja mij ij la, ja mij ep la árvustallam majt dájma máhtti mákset jali majt dájma ietján gájbbedi.

5.2 Oajvvadásá buoredimijda gárvedime gávdan

Suohkana dættodi man ájnas le vaj dárbulasj gájbbáduválgav dáladit li sajénisá ávdđál gá galggi dahkamusájt állidit. Sámediggeválgan 2021 li vige jienastuslâgon ja manjunime gá válggakártájt ja jienastimlistajt galggin prienntit, vájkkudam suohkanij máhttelisvuodájt válgav buoragit tjadádit. Suohkana li dan diehti avtanmielan jut ájnas le:

- Ásadit rutijnajt vaj suohkana oadtju divna válgganævojt ávdđála ájggemiere.

Moaddásij mielas le aj ájnas gáktu nævo li hábbmidum, vaj vigijit máhtti garvvet ja vaddet rievtes signálajt jienastiddijida. Tsuojggiduváj aj jus válgga Sámediggeválgav galggá oadtjot scæmme stáhtusav gá válgga Storradiiggáj viertti kvalitehtta, sihki tjadádimen ja nævojn liehket scæmme. Álmma oajvvadásá moattet suohkanis mij guosská válgganævoj hábbmimij le:

- Hábbmit dábálasj jienastimlistajt scæmme háme milta gá storradiiggaválggaj
- Hábbmit guoros jienastimlistajt njuolgadásáj milta scæmme láhkáj gá oalle jienastimlista¹⁰
- Gájbbáduválgav buktet makkir álgusjkonvoluhta galggi aneduvvat

Moattes suohkanijis li aj giehttum dárbov tjielggasap njuolgadásájda ja áhpadásnævojdá ma galggi liehket sadjihin. Bierru dan diehti árvustaláduvvat:

- Dahkat aktisasj málav manuella válggakártájda.
- Dahkat tjielggidusájt «buoremus praksis» gá hábbmij válggalanjájt.
- Dahkat tjielgga rutijnattjielggidusájt gáktu jienajt duosstot sámediggeválgan.

Jus bagádallama dagáduvvi, de la ájnas diededit suohkanijda dan birra, ja gánná suohkana máhtti dajt gávnnot. Ja jus galggá tjielggidus dagáduvvat «buoremus praksis» gá hábbmij válggalanjájt vuosedi ságájdahhtema jut suohkanij li moattelágásj dájdáduválgav dárbov sisano hárráj aktisasj málav, gatjálvis rállas. Tjielggidus «buoremus praksis» bierru dan diehti hiebaduvvat suohkanijda gæenna suohkanij gaskan cælla scæmme állu jienastuslâhkuj tjáledum sáme.

Ietjá dájma majt suohkana li áhtsálam, ja ma sjaddi buoredit sijá bargov gárvedimij le:

- Dahkat máhttelissan suohkanijda rávvit ietjá válgganævojt Sámediggeválgav, állagattjat profilerimnævojt.
- Vaddet suohkanijda máhttelisvuodájt válljitit jus sihti jienastimlistagihpov vaj e.

5.3 Oajvvadásá buoredimijda árabutjienastime gávdan

Oajvvadásá buoredimijda gárvedime gávdan dahka álkkebun suohkanijda tjadádit árabutjienastimev. Ietjá ájnas gájbbáduválgav jut jienastuslâhko le ádâsmahtedum ja sadjihin gá rabáduvva jienastibmáj. Suohkana li avtanmielan jut le ájnas:

- Ásadit rutijnajt ma tjárggijit jut Sámedikke jienastuslâhko le ádâsmahtedum ájggemiere ávdđál.

Sihkarastájt dav máhtta liehket dárbov rievddadit ájggemierev tjáledittjat jienastuslâhkuj. Ájggemiere le

¹⁰ Oslo suohkan le ietjas merustallamin sámediggeválgas 2021 konkrehta oajvvadásáj vaddám gáktu dábálasj jienastimlista ja guoros jienastimlistá máhtta hábbmiduvvat.

biehtsemáno 30. bieje válggajagen, ja rabáduvva árabutjienastibmáj juo snjilltjamáno 1. bieje.

Muhtem suohkaniin li aj ietjá oajvvadás ma guoski árabutjienastime gávddaj. Dá oajvvadás merkahi rievddadimijt dahkamusjuohkemij sámediggeválgga tjadádimen, ja le dan diehti siegen *Oajvvadás buoredimijda dahkamusjuohkemin*, kapihttal 5.8.

5.4 Oajvvadás buoredimijda válggabiejve (bievij)

Suohkana átsádalli dav dássjedis lássádin gá vierttiji adnet páhperjienastuslágov válggabiejve. Doajmma majt moattes oajvvadi le:

- Adnuj válldet elektrávnálasj mierkkimav jienastuslágov válggadikken aj.

5.5 Oajvvadás buoredimijda jiednaláhkáma gávdan

Suohkana bukti márástimev jus le máhttelis bisodit gájbbádusáv tjegos válga jhárráj pluss 30-suohkaniin gánná li jienastimláhkuj tjadédum sámis lahka 30. Akta oajvvadás mij máhtta binnedit vádáv tjegos válga gájbbádusáv doadjemis le:

- Láhkát árabutjienajt ja válggadiggejenajt tjoahken pluss 30-suohkaniin aj.

Muhtem suohkana javlli dárbbu le guoradallat tjáhkaniingirijit sámediggeválgas vaj sjaddi tjielggasappo ja álkkebu dádjadit. Akta doajmma mij máhtta buoredit suohkaniin bargov jiednaláhkáma gávdan le:

- Dahkat tjáhkaniingirijit inep tjielggasin ja álkkebun dádjadit.

Buojkulvisá buoredimijda tjáhkaniingirijis majt suohkana nammadi le oadtjot tjielggasap tabellajt ja mahttelisvuodav tjallet inep kommentárajt.

5.6 Oajvvadás buoredimijda EVAn

Ságájdahhtemin li boahám inep stuoráp ja binnep oajvvadás buoredimijda EVA hárráj. Inemusá vuojniin dárbov:

- Ádásis buktet diededimijt EVAn jut jienastiddjen le aj jienastimriektá sámediggeválggaj.

Ietjá diededime le inep tehnikkalasj karakteras, ja buoredime majt lip registrerim le inep suohkana áhtsáli:

- Gádodit jiednaláhkám kategorijajt ma e das aneduvá.

- Buoredit áhtsámfunksjávnnáv jienastuslágov vaj e vuostak dárba gávnnav rievtes suohkanav.

5.7 Oajvvadás buoredimijda dievnastusfálaldagán

5.7.1 Buoredime diehtjuohkembargon

Inemus oasse suohkaniis majt lip ságájdahhtám cälla átsádallam oadtjot nuoges diedojt daj vidjuri birra ma li vájkkudahhtám sijá válggatjadádimev. Dánna le sáhka diedojs dalloj gá jienastimlista li marjunam ja li víge jienastuslágov. Suohkana gej lip ságastam e sidá adnuj válldet ádá diehtjuohkemkanálajt, ájnat da vædtsaga ma gávnnuji, sierraláhkáj diededime e-pásta baktu, váldeduvvi ienni adnuj buorebut gá uddni. E divna suohkana gudi nav álu gæhttji ja láhki Sámedikke næhttabielijn.

- Liehket inep proaktijvalasj guládaládjijn suohkaniin.

5.7.2 Buoredime áhpadusáv

Suohkana áhtsáli inep áhpadusáv Sámediggeválgga tjadádime hárráj gá majt oadtjun jagen 2021. Sávadás bagádallamnævojs le nammaduvvam *Oajvvadás buoredimijda gárvedime gávdan*, kapihttal 5.2. Duodden sihti suohkana:

- Dahkat sajev diehtjuohkemij sámediggeválgga birra Válggadirektoráhta áhpadustjáhkaniimijn.

5.7.3 Buoredime addnijdárjas

Addnijdárja organiserim le funksjávnná gáktu sámediggeválgga le organiseridum, gánná Sámedigge le ávdásvásstediddje válggafágalsj ássijis, ja Válggadirektoráhta ávdásvásstediddjen systemtehnikkalasj ássijis.

Jus addnijdoarja galggá rievddaduvvat, majt muhtem suohkana sihti, le luondulasj gæhttjat dahkamusjuohkem rievddadimev dágástallama aktijvuodan, gánná Válggadirektoráhta aj válldá stuoráp ávdásvásstádusáv válggafágalsj ássijis.

5.8 Oajvvadás buoredimijda dahkamusjuohkemin

Moattes suohkaniis le sihtam rievddadimijt dahkamusjuohkema hárráj gá barggi sámediggeválggaj. Gálmma oajvvadás gærddot nammaduvvi:

- Sirddet ávdásvásstádusáv fáhkadárjas Válggadirektoráhttaj.
- Sirddet ávdásvásstádusáv jiednaláhkámis Sámediggáj.
- Adnuj válldet elektrávnálasj jienastimev.

Oajvvadásá sjaddi oadtjot stuorra ja uintenderidum váikkudusájt jus tjadáduvvi, ja ájnas le tsojggit jut oajvvadásá e dárba dárjav oadtjot divna suohkanijs gev lip ságájdahhtám. Suohkana ma ælla oajvvadam rievddadimijt ælla ga oadtjum gatjálvisáv jus li lájttalisá rievddadimijda. Árvvedahhte li æhpádusá oajvvaduvvam rievddadimijda Vuona suohkanijn, ja Sámedikken ja Válggadirektoráhtan.

Mij mujttalip dajt argumentajt dajda gudi li tsojggim rievddadimijt, valla dættodip vas jut mij ep la guhkebut árvustallam dájma buorep ja nievrep bielijt. Jus rievddadime sjaddi de bierriji liehket ássjen majt lagábut guoradallap jus dárbbu le.

Sirddet ávdásvásstádusáv fáhkadárjav Válggadirektoráhtaj

Sámediggáj le hástalus vaddet nuoges fáhkadárjav 356 suohkanijda. Divna suohkanijn le akta jali ienep gatjálvisá masi sihti vásstádusáv sámediggeválgga hárráj, ja diededi dárbov áhpadustjáhkanimijs ja ienep tjálasaj áhpadus- ja diehtjuohkemnævojs.

Suohkana gudi sihti Válggadirektoráhtta bierru oadtjot stuoráp ávdásvásstádusáv Sámediggeválgga tjadádimes vuodusti ietjasa vuojnov dajna gá Válggadirektoráhtan le organisasjávnná mij dæssju válgajn bargga, siján li ienep ressursa gá Sámedikken, ja ietjasa bargo baktu suohkan- ja fylkadiggeválgajn ja Stuorradiggeválgajn le siján ienep átsádallama mij gullu vaddet dievnastusájt suohkanijda.

Sirddet ávdásvásstádusáv jiednaláhkámis Sámediggáj

Árdnik gá rádji árabutjienajt pluss 30-suohkanijda/jiednaláhkámsuohkanijda ja gá rádji árabutjienajt ja válggadiggejienajt jiednaláhkámsuohkanijda vijmagis jiednaláhkámij le masjval. Dassta máhtti sjaddat vige, ja buktá jiednaláhkámsuohkanij

mielas viehka állo duoddebergov sidjij. Oajvvadás moattet suohkanijs le ienni rádijat jienajt njuolggá Sámediggáj, mij válldá allasis ávdásvásstádusáv jiednaláhkámis.

Váldet elektrávnálasj jienastimev adnuj.

Suohkana gudi sihti gæhttjat máhttelisvuodav váldet elektrávnálasj jienastimev adnuj adni vargga sæmmi argumentajt degu gá galggi váldet ávdásvásstádusáv jiednaláhkámis Sámediggáj; vádáv vigijs ma li udnásj systieman duosstoma hárraj ja gá jienajt vijdábut rájadi, ja duoddeberggo mij boahá jiednaláhkámsuohkanijda. Elektrávnálasj jienastibme buktá viehka állo hástalusájt, ja elektrávnálasj jienastibme sámediggeválgan viertti gehtjaduvvat árvustallamij aktijvuodan mij gullu dábálasj elektrávnálasj jienastibmáj.

5.9 Árvustallamij tjoahkkáj giessem

Ij la dán guoradallama mandáhtta læhkám vaddet iesjrádálasj árvustallamijt sámediggeválgga ressursaanos ja organiserimis. Gá lip tjadádam ja guoradallam suohkanij ruoptusdiededimijt, de árvvedip sjaddá hástalusán dájmadit duolla, váges, rabás ja luohtedahhte sámediggeválgav jagen 2025, gájt de udnásj dahkamusjuohkemijn ja daj ressursaj ma uddni biejaduvvi sámediggeválgga tjadádibmáj. Daj 20 000 jienastiddij le sámediggeválgga viehka ráddjidum gá jienastiddij lágov ájádallá, valla le stuorre gá gæhttjá oassálasste dájmadiddij hárráj. Vuonan li 356 suohkana gejn la duot dát dahkamus sámediggeválgga hárráj, ja gudi gájka dárba dárbulasj diehtjuohkemav ja áhpadusáv, ja miella guládallat muhtem adnijdárjav dárbo milta. Jus galggá dajt dárbojt gábtjtát, de gájbeduvvá organisasjávnná mij le stuoráp gá dat mij lij Sámedikke háldon gá sámediggeválgav 2021 dájmadin.

oslo**economics**

www.osloeconomics.no

post@osloeconomics.no
Tel: +47 21 99 28 00
Fax: +47 96 63 00 90

Besøksadresse:
Kronprinsesse Märthas plass 1
0160 Oslo

Postadresse:
Postboks 1562 Vika
0118 Oslo